

TÜRKİYE’NİN
ORTA DEMOKRASİ SORUNLARI
Yargı, Hesapverirlik, Temsilde Adalet
ve ÇÖZÜM YOLU

Yönetici Özeti

Av. Mehmet Gün

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye'nin, modern iktisatçıların ispatladığı üzere, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir GSYH artışı sağlayarak orta gelir tuzağından kurtulabilmesi, orta demokrasi tuzağından çıkmasına bağlıdır.

Orta demokrasi tuzağından çıkış için: (i) Yargı'yı tam bağımsız, hesapverir, etkin ve verimli hizmet verir hale getirerek (ii) hukukun üstünlüğünü ve hesapverirliği kamuya hâkim kılmak; (iii) siyasi partiler ile meslek kuruluşları içi seçimler de dâhil seçimlerde temsilde adaleti sağlamak gerekli ve yeterlidir.

Demokrasi Standartları ve Yargı Bağımsızlığı

Türkiye, 172 ülke ile birlikte katıldığı Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun A-RES-59-201 sayılı kararda demokrasinin temel unsurlarının : (i) Güçler ayrılığı ve dengesi, (ii) Yargının Bağımsızlığı, (iii) Çoğulcu bir sistem, (iv) Hukukun üstünlüğüne saygı, (v) Hesap verirlik ve Şeffaflık, (vi) Hür, bağımsız ve çoğulcu medya, (vii) İnsan haklarına ve siyasi haklara saygı olduğunu kabul etmiştir.

Yargı bağımsızlığının temel ilkeleri, BM Genel Kurulunun 29 Kasım 1985 tarihli 40/32 ve 13 Aralık 1985 tarihli 40/146 sayılı kararlarında: “(i) yargının yürütme ve diğer güçlerden bağımsız olması, (ii) bağımsızlığının gözetilmesi ve saygı görmesi, (iii) doğrudan veya dolaylı herhangi bir şekilde kısıtlama, etki, yönlendirme, baskı, tehdit veya müdahale olmaksızın karar verir olması” olarak belirlenmiştir.

Yargı gücünün bağımsız, işlevini göstermekte etkin ve hesapverir olması, bir yandan güçler ayrılığı ve dengesinin korunmasının, diğer yandan başta medeni ve siyasi haklar, seçme ve seçilme hakkı, ifade özgürlüğü olmak üzere hakların korunmasının ve her alanda hukukun üstünlüğünün sağlanmasının yegâne aracı olması nedeniyle demokrasinin en önemli unsurudur.

Hukukun Üstünlüğü, Hesapverirlik ve Yargı

Türkiye'nin “yargı” ve “hukukun üstünlüğü” sorunları iç içe geçmiş zor bir kördüğüm halindedir. Yargı unsurlarının ve diğer kamu görevlilerinin hesapvermezliği hukukun üstünlüğünde oluşmuş olan en büyük karadeliklerden biridir.

Yargı Reformu İhtiyacı

Eli – kolu bağılı olduğu halde kusursuz adaleti tesis etmesi beklenen Yargı konusunda Türkiye'nin kapsamlı bir reform yapması, Yargı'yı kendi ayağına dolanan ve hareketini kısıtlayan bir maliyet unsuru olmaktan çıkararak adalet, uzlaşma, huzur, barış üreterek refaha katkı yapar hale getirmesi acil bir zorunluluktur.

Yargı reformunun, uluslararası alandaki siyasi görüşmelere konu edilmesi, AB'nin 23. ve 24. fasılları görüşmeye açmasına endekslenmesi doğru değildir.

Yargı Gücünün Ayrılığı ve Bağımsızlığı Sorunu

Bir yandan HSK üyelerini atamaları sebebiyle Yasama ve Yürütme'nin bir uzantısı gibi ve siyasilere bağılı olan Yargı, diğer yandan olağan işlevini gösterebilmek için de Yürütme'ye, Adalet Bakanı ve müsteşarı vasıtasıyla bağımlıdır.

Yargı'nın ve Unsurlarının Yargısal Hesapvermezliği Meselesi

Anayasa Mahkemesinin 27.1.1977 tarihli kararında belirtildiği üzere devletin “Cumhuriyet” niteliği ile bağdaşmayan; Anayasa'nın devletin cumhuriyet olduğu, kanun önünde eşitlik, hukuk devleti ilkelerini ihlal eder ve insan haklarına aykırı bulduğu hükümler 1982 Anayasası'na konularak HSK'nın yüksek yargı üyeleri de dâhil olmak üzere hâkim ve savcı atama ve özlüklerine ilişkin gerekçeleri şeffaf olmayan kararları ve yargısal denetim dışına çıkarılmış; bunun sonucunda da Yargı hesapverir olmaktan çıkmıştır.

Herkesin kanun önünde eşit olması gerekirken yargı unsurları hukuktan ve hesapverirlikten bağışık hale gelmiştir. Kişisel suçlarının bile soruşturulmasını kendi kurumlarının kararına bırakan düzenlemeler yüksek yargı üyelerine ömür boyu dokunulmazlık ve fiili bağışıklık getirmiş; bu durum, Yargıtay'dan Danıştay'a, Sayıştay'a, BDDK'ya ve BTİK'ya sirayet etmiş; hesapvermezlik devlet üst yönetim organlarına kanser gibi yayılmıştır.

Yargı'nın hesapvermezliği sıradan uyuşmazlıklarda verilen mahkeme kararlarında bile gerekçe hakkının ve aleniyetin ihlali yönünde kapsamlı şikâyetler doğurmuştur.

Yargı'nın Görevini Gerçekleştirebilme Kapasitesi

Yargılamalarda mahkemeye yalan söylemek, delilleri gizleyerek yargılamayı zorlaştırmak savunma hakkı olarak görülmekte; yargı süreçleri adeta kandırmaca yarışına dönüşmüş; mahkemeler kapsamlı uyuşmazlıkları çözemez hale gelmiş bulunmaktadır.

Hâkimlerin işlerini kolaylaştırma gayesiyle hukuk yargılama kurallarında yapılan kırpıntılar, mahkemeleri hem işlevini göremez hem de topluma ağır bir maliyet haline getirmiş bulunmaktadır. 100 günde çözülebilecek olan bir dava, en yetkin hâkimlerin görev yaptığı ticaret mahkemelerinde ortalama 1.500 gün almaktadır.

Yürütmeye çeşitli şekillerde bağımlı olagelmiş olan Türk yargısı, yargı yetkisini, büyük oranda yargıç olmayan kişilere fiilen delege edegelmekte; bu durum, neredeyse kurumlaştırılmış bulunmaktadır:

(i) Adli ve İdari (Hukuk) Yargılamalarında: hâkimler neredeyse bütün dosyalarda bilirkişi raporu edinmek zorunda tutulmakta; bu da yargılama yetkisinin fiilen bilirkişilere devredilmesi ile sonuçlanmış bulunmaktadır. Uyuşmazlık konusunun sahibi olan tarafların bilirkişi görüşü edinme hakkı, hâkimler lehine, adeta gasp edilmiştir. Yargılamalar kim olacakları taraflarca bilinmeyen bilirkişilere gönderilecek evrak ve dilekçe toplama süreçleri haline gelmiş; adeta taraflarla gaipier arasında mektuplaşmaya dönüşmüş bulunmaktadır.

Taraf aleniyeti ilkesinin, özellikle bilirkişi incelemeleri sırasında ciddi bir şekilde ihlal edildiği yargılamalar, bilirkişi zümresinin adeta talan tarlası haline gelmiştir.

(ii) Ceza soruşturmalarında: yargısal yetkilerin önemli bir kısmı savcılara verilmiş; savcılar da geçici de olsa kişilerin özgürlüklerini sınırlandırma yetkilerinin bir kısmını kolluk güçlerine delege etmekte; kolluğun hazırladığı dosyalar üzerinde takipsizlik kararları ve iddianamelerle adalet dağıtır duruma gelmiş bulunmaktadır.

“Cumhuriyet” kelimesi de dâhil ayrıcalıklı yargı yetkileri tanınan bireylerin özgürlüğünü kısıtlayabilen savcıların suçladığı insanların yarısı suçsuzdur; buna göre de soruşturmadıkları insanların yarısı suçlu olmalıdır. Savcılar görev ve yetkilerini kolluk görevlilerine delege etmekte; süreçte şüphelinin şafak vakti otel odasından götürülme, evlerin basılması, karakola yasal tutma süresi sonuna kadar bekletilme, kötü muamele gibi travmatik durumlarla kişilerin günlük hayatı taciz edilebilmektedir.

1980’lerde sorgu mahkemelerinin kaldırılması ve yetkilerinin savcılara verilmesi, ceza adaletinde geriye gidiş e neden olmuştur. Bu mahkemelerin yeniden ihdas edilmesi, Cumhuriyet Savcıları ile Sulh Ceza hâkimliklerinin yetkileri birleştirilerek Sorgu, Delil Toplama ve Suçlama mahkemelerine dönüştürülmesi gereklidir.

Daha İyi Yargı Üst Yapılanması – Adalet Yüksek Kurumu

Yargı, siyasetin ve devlet gücüne hükmetme mücadelesinin merkezinde olmaktan çıkarılmalıdır.

Yargı, hem bir devlet gücü olarak hem de işlevleri bakımından diğer güçlerden ayrılmalı; özellikle yasama ve yürütme güçlerinden bağımsızlığı herhangi bir kuşku ya yer vermeyecek şekilde sağlanmalıdır.

Yargı’nın tam bağımsızlığının gerekçeleri kadar haklı olan ve bağımsızlığının 1961 Anayasa’sından bu yana kısıtlanmasına neden olan şikâyetlerin giderilmesi; Yargı’nın, her türlü karar ve işlemlerinin yargısal denetime açılmasıyla hesapverir hale getirilmesi ile mümkün olabilir.

1981’de darbe döneminde çıkarılan bir yasa ile yargısal denetimi engellenen HSK’nın her türlü kararlarına karşı, Fransa ve Almanya’da olduğu gibi, yargı yolu açık olmalıdır.

Yargı’nın bilinen bütün sorunlarının çözümü, toplumun adalet ve yargı politika ve tercihleri ile profesyonel operasyonlarını birbirinden ayıran, oluşumunda bütün paydaşların temsil edildiği gelişmiş bir üst yapılanma ve organizasyon ile birlikte Yargı organlarının ve yargı ile ilgili her türlü karar ve işlemlere karşı yargı yolu getirilmesini gerektirmektedir.

“Adalet Yüksek Kurumu” adı verilebilecek olan bu yapılanma çerçevesinde Yargı’nın hâkim, savcı ve avukat unsurlarının özerk mesleki örgütleri ayrıştırılarak aynı seviyeye getirilerek hesapverirlikleri ve verimlilikleri geliştirilebilir.

Yürütme’de Hesapverirlik ve Genel İdare Kanunu

Türkiye’de demokratikleşmenin önündeki engellerin en başlıcası kamuda ve kamu görevlilerine karşı hukukun üstünlüğünü sağlamadaki zafiyettir. Bu zafiyetin temel sebeplerinden biri kamu kurumlarının ve özellikle üst kademedeki kamu yöneticilerinin davranışlarını belirleyen kuralların netleştirilmemiş; bunun sonucu olarak da kamuda hesapverirlik ve ibra kurumunun aksamış olması; bir diğeri görev ve kişisel suçlarının soruşturmasının Yürütme’nin izin vermesine tabi olmasıdır.

Bunun için öncelikle Anayasa'nın, 1., 2., 10., 66., 125. ile ve özellikle m.8'deki "Yürütme yetkisi [...] Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir." hükmü gereğince idari yetkilerin nasıl kullanılacağını gösteren yönetimde liyakati, akılcılığı, şeffaflık ve hesapverirliği sağlayan bir genel idare usulü kanunu çıkarılması gereklidir.

Genel idare kanunu, Türkiye'de kabul edilen Cumhurbaşkanlığı sisteminde Yürütme'nin dengelenmesi için elzem hale gelmiş bulunmaktadır.

Kamu Görevine Atamalarda Liyakat ve Şeffaflık

Kamu görevlerine atamalarda en ehil olanların atanmasını, atama sürecine ilgili herkesin katılımını ve adayların liyakati hakkında her türlü bilginin ortaya çıkacağı ve atamalara kamuoyunun mutabık olacağı şeffaf ve objektif bir süreç izlenmeli, adayların kendileri ve görevleri ile ilgili bilgileri dürüstçe tam ve doğru olarak açıklaması sağlanmalı, sürecin her aşaması ve sonucu hakkında yargısal denetim yolları açık olmalıdır.

Kamu Görevlilerinin Yargısal Hesapverirliği

Görevlerinin özelliğiyle ilgili hassasiyetlerin bir gereği olarak onları korumak amacıyla getirilmiş olan soruşturma ve kovuşturma ön izin şartları ve usulleri, yüksek yargı organları üyelerinden ayrıca ile devlet üst düzey yöneticilerinden oluşan seçkin bir kesimin şahsi ve görev suçları ve ihmalleri hakkında o kadar ileri gitmiştir ki; Türkiye'de kendilerinden hesap sorulamayan ve cezalandırılmayan, kamu gücünü keyfi olarak kullanabilen imtiyazlı bir ve sorumsuz bir zümre oluşmuştur.

Kamu görevlileri için kabul edilmiş olan soruşturma ve kovuşturma izinleri, süreç ve şartları kaldırılmalıdır. Yargı, kendi alanına giren her konuda hiçbir izin almaya gerek olmadan şüphelinin kim olduğuna, makam ve mevkiine bakılmaksızın soruşturma ve kovuşturma başlatabilmeli; kamu görevlileri de hukuka aykırı fiilleri nedeniyle mutlaka soruşturulmalı; suçtan sorumsuzluk cezadan bağışıklık durumları ortaya çıkmamalı, masumiyetlerine idari amirleri değil bağımsız bir yargı organı karar vermelidir.

Kamu görevlerinin hassasiyetleri sadece yetkin ve uzmanlaşmış yargı mercileri belirlemenin gerekçesi olmalıdır.

Yönetime Katılım ve Temsil’de Adalet

Seçimler (Siyasi Partilerde, Genel Seçimlerde ve Meslek Kuruluşlarında)

Siyasi partilerin ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının merkez yönetim ve organ seçiminde kullanılan Anayasa’nın demokratik yönetim ve temsilde adalet ilkesine aykırıdır delegelik sistemi, merkez yoklaması ve sabit ve blok listeler yoluyla yönetime katılımın ve temsil hakkının kısıtlanması suretiyle bu kurumlara küçük bir zümrenin hâkim olmasına zemin hazırlamakta; siyasi partilerde sağlıklı üye kayıt ve kütük sistemi olmaması üye veya delege ağalığı, noylan liste ve benzeri suistimallere uygun ortam oluşturmaktadır.

Siyasi partiler, belediyeler ve meslek kuruluşu organ ve yöneticilerinin seçiminde Anayasa’ya aykırı olan delegelik sistemi tümünden kaldırılmalı, sabit liste uygulamaları yasaklanmalıdır.

Parti içi seçimlerin tamamı yargı gözetim ve denetiminde yapılmalıdır.

Tek kişinin seçileceği cumhurbaşkanlığı, başkanlık ve benzeri seçimlerde partilerin göstereceği aday adayları, Cumhurbaşkanlığı Seçiminde olduğu gibi yargı denetiminde iki türlü seçimlerle belirlenmelidir.

Ülke genelinde toplamda % 3 oy oranını aşan görüşlerin TBMM’nde bir şekilde temsil edilmesine imkân verilmeli; bu amaçla seçim çevreleri, tüm siyasi fikir çeşitliliğini ortaya çıkaracak ve seçilme şansı verecek şekilde belirlenmeli; çıkaracağı vekil sayısı 7’den az olmamalı, tercihen 9 veya 11 milletvekili çıkarmalıdır.

Siyasi Partiler

Akademik eserlerde Siyasi Partiler Kanunu’nun parti içi rekabeti engellediği, üyelik kayıt sistemlerinin sağlıklı olmadığı, çeşitli usulsüz yöntemlerle parti yönetimlerinin siyasi elitlerin eline geçtiği, lider sultası olduğu; devlet kaynak ve imkânlarının siyasi elitlerin iktidarını sürdürmek, yandaşları güçlendirmek ve zenginleştirmek için kullanıldığı; siyasete illegal finansmanın bulaştığı; parti tabanının yönetimi denetleyemediği, yön veremediği; tersine merkez yönetimlerin tabanın tercihlerini kısıtladığı; sonuçta siyasetin millet iradesini parlamentoya yansıtmak yerine iktidara ulaşarak kamu gücünü kullanabilme aracı olarak görüldüğü yönünde kapsamlı haklı eleştiriler yer almaktadır.

a) Siyasi Parti Örgütlenmesi ve Parti İçi Demokrasi

Siyasi partilerin ve organlarının tarafı olduğu tüzük, üyelik, organlar ve üyelerle ilgili davalara bakmaya parti merkezinin bulunduğu ildeki Bölge Adliye Mahkemesi münhasır yetkili olmalı, davalar ve temyiz denetimi öncelikli ve hızlı olarak görülmelidir.

Partilerdeki üye kabul, kayıt, çıkarma ve kütük işlemleri yargı mercileri tarafından yapılmalı, “Üye ağaları”, “naylon kayıt” gibi hukuka aykırılık şikâyetleri kesin olarak sonlandırılmalıdır.

Siyasi Partiler Kanunu, partilere tek tip örgütlenme modelini zorunlu kılmamalı, sadece yasak olan modelleri belirlemekle yetinilmelidir.

Tek kişinin seçileceği parti genel başkanı, il başkanı ve ilçe başkanları ile Cumhurbaşkanı, belediye başkanı ve benzeri seçimlerde adaylar, cumhurbaşkanı seçiminde olduğu gibi 1. turda salt çoğunluk, ikinci 2. turda ilk turda en çok oy alan iki adayın yarıştığı iki turlu seçim yolu ile ve yargı gözetim ve denetimi altında seçilmelidir.

Çok kişilerin seçileceği seçimlerde partilerin adayları ve sıralaması yargı denetiminde önseçim ve nispi çoğunluk yoluyla belirlenmelidir.

Parti merkez yönetimlerin aday gösterme ve sırasını belirleme yetkisi cüzi bir miktar ile kısıtlanmalı ve önseçim öncesinde açıklanması zorunlu olmalıdır.

b) Siyasetin ve Siyasi Partilerin Finansmanı

Hazine yardımları, birbirleri ile rekabet eden görüşlerin adil bir yarış içinde olmasını sağlayacak şekilde eşit ve adil olarak dağıtılmalı, bunun için ana akım siyasi görüşler bir aralıkta; marjinallikten uzak olan siyasi görüşler de ikinci bir aralık içinde ele alınmalı ve bu aralıklarda içinde eşit yardım verilmelidir.

c) Seçim Rüüşvetleri ve Kayıt Dışı Finansman

Bir beklenti karşılığında bir siyasi partiye yasadışı veya kayıt dışı bağış yapanları ve bağışlarını tespit edilerek denetlenebileceği bir sistem kurulmalı; nakdi bağışlar gibi aynı bağışlar da kayıt altına alınmalıdır.

Siyasi partilerin gelir ve gider kaynağı olabilecek tüm faaliyetleri kayıt altına alınmalı ve denetlenmelidir.

Siyasi parti görevlerine talip olan adaylar da dâhil olmak üzere seçimle gelinen kamu görevlerine talip olan bütün adayların, yardımcılarının ve bu amaçla görev verdikleri kimselerin faaliyetleri denetlenebilir bir şekilde kayıt altına alınmalıdır.

Anayasa mahkemesi denetiminden ayrıca siyasi partiler bağımsız kuruluşlara öz denetim yaptırmalı ve kamuoyu ile paylaşmalıdır.

Yerel Yönetimler

Büyükşehir BM'deki temsilde adaletsizlik giderilmelidir. Bunun için ilçe belediye başkanlarının tabii üyeliğinin kaldırılması; BBM üyelerinin doğrudan seçilmesi ya da BBM üyeliklerinin partilerin ildeki tüm oylarına dağıtılması seçenekleri düşünülebilir.

İller bankası, daha demokratik ve merkezi yönetimden bağımsız bir yapıya kavuşturulmalı; kararlarında özerk olmadığı, siyasi etkilere açık olduğu, merkezi yönetimin bir uzantısı gibi faaliyet gösterdiği gibi şikâyetler giderilmelidir.

Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde idari vesayeti sınırlandırılmalı ve görevden alma gibi ağır yaptırımları yargı kararına tabi tutulmalıdır.

YİKB ve İller Bankası yönetimleri il özel idarelerinde olduğu gibi daha demokratik ve seçmenleri daha iyi temsil eder hale getirilmelidir.

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

Meslek kuruluşlarının il ve merkez yönetim ve organlarının seçiminde kullanılan delegelik sistemi kaldırılmalı, seçimlerde kullanılan sabit ve blok liste uygulanması yasaklanmalıdır. Delegelik sistemi devam ettirildiği takdirde Anayasa Mahkemesi tarafından 1991 ve 2002 yıllarında Anayasa'ya aykırı bulunmuş olan delegelerin temsil gücü farklılıkları giderilmelidir.

Mesleklerini icra edebilmek için üye olmak ve aidat ödemek zorunda tutulan geniş bir kesimi, kendi meslek kuruluşlarının yönetimine katılmaları sağlanmalıdır.

İnanç Bazlı Örgüt ve Oluşumlar

Türkiye, 15 Temmuz darbe teşebbüsüne geline son 40 yılın muhasebesini yaparak hak ettiği önemli dersleri çıkarmalıdır.

Türkiye'de Anayasa ile güvence altına alınan din ve inanç özgürlüğü ortamı, bazıları dernek veya vakıf adı altında faaliyet gösteren inanç bazlı inanç bazlı oluşumların ortaya çıkmasına, serpilmesine uygun bir zemin ve ortam oluşturmaktadır.

Türkiye, inanç özgürlüğünü güvence altına alırken devletin denetimi, gözetimi ve bilgisi dışında kayıtsız bir şekilde faaliyet gösteren oluşumlara kolayca sızılarak kontrol altına alınabileceğini, art niyetli yaklaşımlarla masum inançlı insanların farkına varmadan

Ülkemizin bekasına tehdit haline getirilebileceğini dikkate alarak, toplumun derinlerine gizlenerek tehdit haline gelmelerini önlemek ve zararlarından kurtulmanın bir yolunu bulmak durumundadır.

Bu tür oluşumların hukuk sınırları içinde faaliyet göstermelerini sağlamak için için devletin sıkı gözetimi ve denetimi altına alınması zaruridir. Bunun için önce bu tür oluşumların oluşma amaç ve işlevlerine saygı göstererek liderleri ve yeleri ile faaliyetleri, idari ve mali yapıları şeffaf ve hesap verir hale getirilmesi yeterli olacaktır.

Sivil ve Etkin Anayasa İhtiyacı

Sivil Anayasa Yapımı ve Metodolojisi

Türkiye, toplumsal mutabakatı perçinleyen, kutuplaşmaları gideren; müzakerelerinde sırasıyla mutabakat, uzlaşma, ikna ve hoşgörü esaslarını benimseyen yeni ve sivil bir anayasaya ve az ve öz değil detaylarında da anlaşmaya muhtaçtır.

Yeni anayasa yapımı çalışmalarının başarılı olabilmesi için kurumsal yapısı, sekreteryası ve çalışma yöntemini belirleyen, çalışmaların çerçevesini ve ana hatlarını çizen bir yasa çıkarılması, toplumun değişik kesimlerinin katılımının, müzakerelerin farklı ve karşıt görüştekilerin endişelerini gidermesinin sağlanması zaruridir.

Etkin Anayasa Koruması ve Anayasa Koruma Kurumu

Türkiye'nin anayasa koruma sistemi, sınırlı, basit ve yetersizdir. Zayıf ve etkisiz koruma, anayasal düzenin korunmasını harici g ve etkilere açık hale getirmekte; vesayete davetiye çıkarmaktadır. Anayasa'ya uyarlık konusunda boşluklar oluşmakta; Anayasa'ya aykırı kanun ve KHK'lar yıllarca uygulanmaktadır. Anayasa'ya aykırı düzenlemeleri hukuk alanında etki doğurmadan önce önlenemediği gibi, Anayasa Mahkemesi aykırılığın sonuçlarını ortadan kaldırmaya yetkili değildir.

Anayasa'yı ve anayasal düzeni koruma görevi, etkin işleyen kurumsal bir yapıya, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın dönüştürüleceği Anayasa Koruma Kurumu'na emanet edilmelidir.

Bu erevede Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptal davaları açılması, bireylere de dava hakkı verilerek kolaylaştırılmalıdır. Yürütme'nin çıkardığı tüzük, yönetmelik, tamim ve sair genel düzenleyici idari işlemlerin hakkındaki Anayasa'ya aykırılık iddialarının Anayasa Mahkemesi'nde incelenmesi sağlanmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı ve OHAL KHK'lerinin Anayasal ve Yasal Denetimi

a) Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Niteliği

Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin niteliğinin idari mi yoksa kanun hükmünde mi olduğu, dolayısıyla Danıştay ve idare mahkemelerinin mi yoksa Anayasa Mahkemesi'nin mi görev ve yetkileri içinde olduğu hususundaki muğlaklığın bunların idari nitelikte olduğu ve ve Danıştay ve idare mahkemelerinin görevi içinde olduğu belirtilerek netleştirilmesi zaruridir.

b) OHAL Kararnamelerinin Anayasal Denetimi

Anayasa m. 148(1) Anayasa Mahkemesi'ne OHAL KHK'larını denetleme yetkisi vermemiştir. Anayasa Mahkemesi, 10.1.1991 tarihli kararında OHAL'de çıkarılan fakat OHAL KHK'sı niteliğinde olmayan KHK'ları denetlemeye yetkili olduğuna karar vermiş iken 12 Ekim 2016 tarihli kararında içtihat değiştirerek yetkili olmadığına karar vermiş bulunmaktadır.

Ülkemizde olağanüstü yönetim altında olunmasını gerektiren haller olabilir. Fakat olağanüstü halde de Anayasa geçerliğini sürdürmeli, hukuk üstün olmalı; Yürütme'nin yetkileri, olağanüstü halin gerekleriyle sınırlı olmalı; OHAL KHK'larının Anayasa'ya uyarlık denetimi yapılmalıdır. Bu nedenle Anayasa m. 148 ve Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri hakkındaki kanun bu husus açıkça belirtilmek suretiyle değiştirilmelidir.

Referandum Sonucuna Uyum Yasaları

"Uyum Yasaları" teriminden sadece yapılması zorunlu değişiklikler anlaşılmamalı; mevzuatın Anayasa'nın yeni hükümlerine uyumlaştırılmasını gerektiren durumlar da uyum yasaları kapsamında değerlendirilmeli; Cumhurbaşkanlığı Sistemi'ne sağlıklı ve kolay geçiş ve demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı Seçimine İlişkin Usul ve Esaslar Kanunu

Öncelikle Anayasa m. 101(son) fıkrasındaki "Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir." hükmü gereğince çok sayıda adayın çıkacağı, siyasi parti adaylarının parti üyeleri tarafından önseçimlerle belirlenmesini öngören bir kanun çıkarılması gerekmektedir.

Siyasi partilerin cumhurbaşkanı adaylarının parti üyeleri tarafından iki türlü seçimlerle belirlenmesi zorunlu hale getirilmelidir.

Anayasa'nın değişik m.101(3) gereğince 100.000 seçmenin bir araya gelerek aday gösterebileceğine dair hükmün, siyaset dışında kalmış olup da memleket meselelerini çözmeye istekli yeni, bağımsız ve yetkin liderlerin ortaya çıkmasını sağlayacak şekilde maliyetsiz ve kolaylaştırıcı bir biçimde düzenlenmesi gereklidir.

Seçim Kanunu

Tek adayın seçileceği, cumhurbaşkanlığı, belediye ve meslek kuruluşu başkanlığı ve muhtarlık seçimlerinde aday adayları ön seçimle ve iki türlü seçim yoluyla belirlenmesi zorunlu yapılmalıdır.

Seçim çevreleri, bütün siyasi görüşlerin kendini ifade etmesine imkân verecek büyüklükte, tercihen 7, 9 veya 11 milletvekili seçilebileceği şekilde belirlenmeli ve ülke genelinde aynı büyüklüklerde seçim çevreleri oluşturulmalıdır.

Yüksek Seçim Kurulunun Kuruluş ve Teşkilatı Hakkında Kanun

30 Kasım 2017 tarihinde kabul edilen ve YSK kararlarını yargı denetimi dışına çıkaran 7062 sayılı kanunun 5(2) maddesiyle getirilen “[Yüksek Seçim Kurulu] Kurul kararları aleyhine başka hiçbir mercie ve kanun yoluna başvurulamaz.” hükmü ilga edilmeli; yerine bu kararlara karşı Anayasa Mahkemesi’ne başvurulacağı düzenlenmelidir.

Siyasi Partiler Kanunu

Siyasi Partiler Yasası, mevcut eleştirileri giderecek, farklı görüşler arasında uzlaşmayı temin edecek, cumhurbaşkanı kararnamelerini meclisin yasal düzenlemeleri dengeleyecek bir meclis tablosu oluşturacak şekilde değiştirilmelidir. Bu hususta siyasi partiler arasında mutabakat veya uzlaşma aranmalı, sağlanamadığı takdirde farklı ve karşıt görüştekilerin endişeleri giderilmelidir.

Genel İdare Usulü Hakkında Kanun

Türkiye için oldukça yeni olup ve öncesinde teamülleri olmayan Cumhurbaşkanlığı Sistemi'nin karışıklığa neden olmasını önlemek için, Yürütme'nin hukukiliği, hesapverirliği ve kestirilebilirliğini sağlama ihtiyacı da dikkate alınarak Anayasa 8.'in “**Yürütme yetkisi [...]** Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.” hükmü

gereğince çıkarılması gereken genel idare usulü kanununun Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce bir çıkarılması zaruridir.

OHAL Döneminde Çıkarılmış Olan KHK'ların Anayasal Denetimi

15 Temmuz 2016'dan sonra çıkarılmış fakat henüz TBMM'ne sunulmamış olan OHAL KHK'ları, Cumhurbaşkanı seçimiyle birlikte yürürlüğe girecek olan Anayasa madde 119(7) gereğince seçimden itibaren 3 aylık süre içinde TBMM tarafından onaylanmadığı takdirde kendiliğinden hükümsüz olacak ve geçerliğini kaybedecektir. Daha önceden TBMM'ne sunulmadığı takdirde, bunların Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra 3 aylık süre içinde onaylanmalarının mümkün olamayabilir. Bu durumda kendiliklerinden geçersiz hale gelmeleri üzerine ortaya hukuki bir karmaşa çıkabilir.

Bu husus dikkate alınarak tedbirli davranılması ve bu ihtimalin ortaya çıkmasının önlenmesi için söz konusu OHAL KHK'larının Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce TBMM'ye sunulması ve onaylanması zaruridir.